

Roofvogels in de westelijke Kaap

Gerard L. Ouweneel

Van 21 augustus tot en met 3 september 2004 maakte auteur met een groep van 12 vogelaar(sters) vanuit Kaapstad een reis naar het Kgalagadi Transfrontier Park (KTP), het vroegere Kalahari Gemsbok National Park. Daar was de noordelijkste bestemming Mata Mata, een kamp gelegen aan de grens met Namibië. Inclusief de terugreis naar Kimberley nam de trip ruim 3000 km in beslag, waarvan ruim 1000 km over onverharde weg. Doel van de reis waren landschap en vogels, speciaal de endemische soorten van dit deel van zuidelijk Afrika. Het betrof dus geen speciale reis om roofvogels te zien, zij het dat deze wel alle aandacht kregen.

Circa 9 maanden eerder maakten schrijver en anderen een autoreis van ruim 5000 km door Ethiopië (Ouweneel 2004). Kregen wij toen zelden het idee door een dunbevolkt land te reizen, bij deze tocht door de westelijke Kaap pakte dat anders uit. Natuurlijk, in een wijde straal rond Kaapstad zijn veel stadjes, dorpen en agrarische bedrijven en rijdt men veelal door grootschalig cultuurland. Gaat men noordwaarts, dan is te kiezen tussen de N7 langs de West Coast of via de oostelijker lopende R355. Valt de keuze op de laatste, dan is het met het cultuurland-gevoel spoedig afgelopen. Ten noorden van Ceres, 160 km van Kaapstad, gaat men de leegte in van de Karoo, een uitgestrekte steenwoestijn. Terreinvoertuigen zijn daar aan te bevelen, of tenminste terreinbanden. Wij hadden deze niet, met als gevolg 5 lekke banden binnen 100 km. Hierdoor arriveerde het gezelschap dik in de kleine uurtjes in Calvinia. De volgende dag ging het hier-vandaan over de R27 naar Upington, waar de Oranjerivier werd overgestoken. Daarna door naar het KTP, via de ingang 'Twee Rivieren'.

Endemen

In het westelijk deel van Zuid-Afrika, inclusief de KTP, broeden 37 soorten dagroofvogels. Dertien Palearctische trekkers bereiken dit deel van Zuid-Afrika, waarvan verschillende slechts incidenteel (Sinclair & Ryan 2003). Van deze in totaal 50 soorten namen wij er 25 waar, in een seizoen zonder wintergasten niet zo gek. Geen moment kwam het idee op door een roofvogelrijk land te reizen. Integendeel. Uren gingen soms voorbij zonder roofvogel. Een paar maal uitgezonderd lieten wij geen verre cirkelende stippen schieten. In Ethiopië was die beproeving noodzaak.

Van de 37 broedende soorten zijn er 5 endemisch: Kaapse Gier, Zwarte Kiekendief, Zanghavi, Kaapse Bergbuizerd en Jakhalsbuizerd. Wij prijsden ons gelukkig die vijf te zien. De Kaapse Gier en Zwarte Kiekendief staan op de mondiale Rode Lijst (BirdLife International 2000). De Kaapse Gier liep terug van 4400 paren verdeeld over 84 kolonies in 1994 tot 3000 paren in 2000 (Piper 2003). Inclusief het contingent niet-broedende vogels komt het gehele bestand uit op circa 8000 individuen. Met

gebruik van helikopters werden onlangs twee tot dusver onbekende kleine kolonies gevonden (med. C. Dorse).

Ondanks dat het verspreidingsgebied bijna 500.000 km² beslaat, komt het aantal Zwarte Kiekendieven op ongeveer 1000 vogels. Op slechts enkele plaatsen is de soort wat gewoner, zoals in het West Coast National Park met een dichtheid van 1 nest per km². Plaatselijk fluctueert het aantal, maar desondanks acht BirdLife de populatie redelijk stabiel.

Portret van Zwarte Kiekendief (Andrew Jenkins). *Pied Harrier portrait (Andrew Jenkins)*.

Vechtarend

De tabel laat zien dat qua soorten en aantallen de roofvogels niet voor het opscheppen lagen. Met 13 soorten in het KTP was 30 augustus een uitschieter, want verder kwam de score uit tussen 4 en 9 soorten per dag. Rond de Kaap waren betrekkelijk veel roofvogels. Afrikaanse Zeearend en Zwarte Arend bereiken letterlijk de zuidpunt van het continent. Beide waren daar te zien. Twee dagen later waren er drie Zwarte Arenden bij elkaar, cirkelend boven de bergketen ten zuiden van Kenhardt. Een dag rond Bredasedorp bracht onder andere Kaapse Gieren en de adembenemend fraaie Zwarte Kiekendieven, een soort die moeiteloos de kwalificatie soort van de dag in de wacht sleepte, voor auteur soort van de trip. Het meest verspreid in alle biotopen was de Torenvalk, in zuidelijk Afrika de vorm *rupicolus*, door sommigen beschouwd als aparte soort, de Rock Kestrel. Een verrassing waren de Vechtarenden. Door zijn grote nest te bouwen op hoogspanningsmasten breidt deze soort het verspreidingsgebied uit. Via een hoogspanningstracé hebben Vechtarenden recent de Karoo geannexeerd (med C. Dorse). Ten noorden van de Oranjerivier verschenen de Afrikaanse Dwergvalken, meestal rustend op langs de wegen staande palen. Omdat het niet doenlijk was voor alle witte stipjes op verre palen te stoppen, zal het voor deze soort in de tabel opgevoerde aantal een minimum zijn.

Tabel 1. Waargenomen roofvogels in de westelijke Kaaprovinsie, 21 augustus-3 september 2004. *Birds of prey observed in the Western Cape during a trip in August-September 2004.*

Soort <i>Species</i>	Waarnemingen (n) <i>Numbers observed</i>	Dagen <i>Number of days observed</i>
Secretarisvogel <i>Sagittarius serpentarius</i>	6	2
Kaapse Gier <i>Gyps coprotheres</i>	12	1
Witruiggier <i>Gyps africanus</i>	28	5
Oorgier <i>Torgos tracheliotos</i>	1	1
Geelsnavelwouw <i>Milvus migrans parasitus</i>	2	2
Grijze Wouw <i>Elanus caeruleus</i>	20-25	7
Zwarte Arend <i>Aquila verreauxii</i>	4	2
Savannenarend <i>Aquila rapax</i>	3	2
Dwergarend <i>Hieraetus pennatus</i>	1	1
Vechtarend <i>Polemaetus bellicosus</i>	4	2
Zwartborstslangenarend <i>Circaetus pectoralis</i>	5	1
Bateleur <i>Terathopius ecaudatus</i>	3	1
Afrikaanse Zeearend <i>Haliaeetus vocifer</i>	7	5
Kaapse Bergbuizerd <i>Buteo trizonatus</i>	3	2
Jakhalsbuizerd <i>B. rufofuscus</i>	6	4
African Goshawk <i>Accipiter tachiro</i>	1	1
Gabarhaviak <i>Melierax gabar</i>	5	3
Bleke Zanghaviak <i>M. canorus</i>	21	7
Afrikaanse Bruine Kiekendief <i>Circus ranivorus</i>	4	2
Zwarte Kiekendief <i>C. maurus</i>	4	2
Lannervalk <i>F. biarmicus</i>	4	2
Slechtvalk <i>F. peregrinus</i>	2	2
Torenavalk <i>Falco tinnunculus rupicolus</i>	c. 20	11
Grote Torenavalk <i>F. rupicoloides</i>	2	1
Afrikaanse Dwergvalk <i>Polihierax semitorquatus</i>	11	5

Kgalagadi Transfrontier Park

Oorgier, Savannenarend, Secretarisvogel, Bateleur en nog enkele voor het Afrikaanse continent karakteristieke roofvogels zagen wij uitsluitend in het KTP. Dit reservaat ontstond recent door het Kalahari Gemsbok Nasionaal Park saamen te voegen met een in Botswana geleëen Gemsbok Park. In dit 3.500.000 hectare metende gebied zijn tenminste 53 soorte roofvogels aangetroffen, waarby zes soorte gieren en zeven soorte uilen. Zich ervan bewus dat vooral als gevolg van (roof)vogelonvriendelike aktiviteite van met name veeboeren het aantal roofvogels in Zuid-Afrika in de vorige eeuw aanzienlik is teruggeleëen, kwam er een Kalahari Raptor Project van de grond, met als doel in ieder geval het KTP iets van de oude roofvogelrijkdom terug te geëen. Er tekenen zich suksesse af. In het KTP keerde de Bateleur terug als broedvogel (8 pare). Ook de Oorgier is weer broedvogel (40 pare). In het oosten van het KTP is een slaappleats van Kleie Torenavale *Falco naumanni*, waar tot 5000 individue geteld zijn. Andere paleartiske wintergaste die het KTP bereike zijn Steppenarend *Aquila nipalensis*, Schreeuwarend *Aquila pomarina*, Grauwe Kiekendief *Circus*

pygargus, Steppenkiekendief *Circus macrourus* en Roodpootvalk *Falco vespertinus*. Voor het KTP is op kaart een speciale Raptor Route uitgezet, die aangeeft op welke plaatsen bezoekers attent moeten zijn op welke soorten roofvogels. Die kaart bleek aardig bruikbaar, zij het dat wij van de 53 soorten slechts een minderheid waarnamen (Tabel 1).

Summary

Ouweneel G.L. 2005. Birds of prey observed in the Western Cape in August 2004. De Takkeling 13: 147-150.

During a fortnight trip through the Western Cape in August and September 2004 25 raptor species were observed (Table 1). After visiting areas near Cape Town, the participants travelled up north through the Karoo, to the Kalahari. In this part of South Africa 37 species of raptors breed and 13 Palearctic migrants occur. Five species are endemic to southern Africa, i.e. Cape Vulture, Black Harrier, Pale Chanting Goshawk, Forest Buzzard and Jackal Buzzard, all of which were observed. In and round the Karoo several Martial Eagles were seen. By building its nest on electricity pylons, this huge eagle recently expanded its breeding range into the Karoo. Most raptors were seen in the Kgalagadi Transfrontier Park, where species like Bateleur and Lapped-faced Vulture are recovering from losses incurred during the last century.

Literatuur

- BirdLife International. 2000. Threatened birds of the World. Lynx Edicions and BirdLife International, Barcelona & Cambridge.
- Cohen C. & Spottiswoode C. 2000. Essential Birding Western South Africa. Key routes from Cape Town to the Kalahari. Struik Publishers, Cape Town.
- del Hoyo J., Elliot A. & Sargatal J. (eds.) 1994. Handbook of the Birds of the World. Vol. 2. New World Vultures to Guinea-fowl. Lynx Edicions, Barcelona.
- Ouweneel G.L. 2004. Waarnemingen van roofvogels in Ethiopië in herfst 2003. De Takkeling 12: 163-167.
- Piper S.E. 2003. Proposed global population-monitoring scheme for the Cape Griffon *Gyps coprotheres*. In: Chancellor R.D. & B.-U. Meyburg (eds.) 2004. Raptors Worldwide: 83-92. World Working Group on Birds of Prey and Owls, Berlin.
- Sinclair I. & Ryan P. 2003. Birds of Africa south of the Sahara. Struik Publishers, Cape Town.

Adres: Lijster 17, 3299 BT Maasdam, ouweneel@introweb.nl